

NOBEL
MEDICUS®

PORTRELER

PROF. DR. MELİHA TERZİOĞLU (1915-1995)

*Türkiye’de Fizyoloji Alanına
Kazandırdıklarıyla “Yirminci Yüzyılın
Önde Gelen Kadınları”ndan*

Gamze Nesipoğlu

Istanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, İstanbul

ÖZET

Bilimsel kimliğini ve akademik duruşunu ulusal sınırların ötesine taşıyan Prof. Dr. Meliha Terzioğlu, uluslararası ölçekte yaptığı araştırmalar, yazdığı kitaplar, yetiştirdiği öğrenciler ve ortaya koyduğu özgün düşünsel ürünler ile ülkemizde fizyoloji alanının gelişiminde ve

biyofizik disiplinin kurulmasında kilometre taşı olmuş; uzantısı olarak bilime önemli katkılarda bulunmuştur. Yaşadığı dönemin yoksunluklarına karşın aldığı eğitim, sahip olduğu donanım, yaptığı nitelikli çalışmalar ve attığı yeni adımlar, bu bilim kadınının “Yirminci Yüzyılın Önde Gelen Kadınları” arasında yer almasını haklı kılmıştır.

YAŞAM ÖYKÜSÜ

Somalı tüccar Ahmet Cevdet Bey ile Gülman Hanım'ın üç kız çocuğunun en büyüğü olarak 16 Mayıs 1915'te dünyaya gelen Meliha Cevdet (İnay), ilköğrenimini doğduğu topraklarda, Soma'da, tamamladı.^{1,2} Babası Ahmet Cevdet Bey'in Halide Edip'e duyduğu hayranlık ve Halide Edip'in Amerikan Kız Koleji'nden mezun olması (1904), İnay'ın ortaöğrenimden itibaren aynı kolejde eğitim almasında belirleyici oldu. Henüz on yaşındayken Amerikan Kız Koleji'nde okumak amacıyla İstanbul'a geldi.³ 1934 yılında kolejden mezun olup, burs kazanarak Amerika'da eğitim almaya hak kazandı, İstanbul'dan Amerika'ya uzanan yolculuğu da bu şekilde başladı. Amerika Birleşik Devletleri'nin saygın yükseköğretim kurumlarından biri olan ve sadece kız öğrencilere kapılarını açan Wellesley Kolejinde (Wellesley College, Massachusetts) başladığı yüksek lisans eğitimini 1935 yılında tamamlayarak, biyoloji alanında "bilim uzmanı" (MSc) unvanını aldı.⁴ Aynı yıl, Yale Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden (Yale School of Medicine, New Haven) kazandığı doktora bursu ile İnay'ın Amerika'daki yükseköğrenim süreci üç yıl daha devam etti. Yale'de Maarif Vekâleti (Millî Eğitim Bakanlığı) bursuyla sürdürdüğü eğitimini 1938 yılında sunmuş olduğu "The relation of thymus gland to growth in albino rat" ("Albino sıçanında timüs bezinin büyümeyle ilişkisi") başlıklı tezi ve magna cum laude (yüksek onur) derecesi ile tamamladı.^{1,4} Dört yıl uzak kaldığı yurduna "bilim doktoru" (PhD) olarak dönen Meliha İnay, 22 Ekim 1938 tarihinde İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Genel Fizyoloji Enstitüsü'nde

asistan olarak göreve başladı. Enstitüye atanmasında Maarif Vekâleti'nden aldığı burs karşılık mecburi hizmetini tamamlama gerekliliği kadar bu enstitüde ve alanın sayılı isimlerinden biri olan Enstitü Başkanı Ord. Prof. Dr. Hans Winterstein'la (1879-1963) birlikte çalışma isteği de etkili oldu.^{1,5} Böylece ortaöğretimden itibaren Amerikan ekolüyle yetişen İnay'ın, bu ekolün uzantısı olarak, bilimsel anlamda yenilikçi yaklaşımı Winterstein'la beraber yaptıkları çalışmalarda da etkisini gösterdi ve özgün düşünsel ürünlerin ortaya konulmasına kapı araladı.

Bilimsel çalışmaları devam ederken 22 Nisan 1941'de kendisi gibi genç bir akademisyen olan, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Matematik Enstitüsü'nde asistan olarak çalışan ve yükseköğrenimini Almanya'da tamamlayan, Nazım Terzioğlu (1912-1976) ile evlendi.⁴ Yaklaşık bir yıl sonra, 13 Mart 1942'de oğlu Tosun Terzioğlu'nu (1942-2016) dünyaya getirdi. Anne Terzioğlu'nun bilimsel kimliğini içselleştirerek, özel yaşamına da yansıttığı tek çocuğu olan Tosun Terzioğlu'nun anılarında yer etmiş ve şu sözlerle ortaya konulmuştur: "(...) Annem herhalde teşvik olsun diye bana her yemeğin içinde ne kadar protein, ne kadar kalori olduğunu anlatırdı, bütün vitaminleri öğrendim daha okuma bilmeden. A harfi ne diye bilmeden A vitaminin faydalarını, zararlarını, nerede olduğunu gayet iyi biliyordum veya C ya da B. B'ler biraz karışıktı; B1, B2, B6, B12 diye gidiyordu."² Akademik duruşu kişisel özelliklerinin tanımlanmasında da rol oynamış; gerek özel gerekse mesleki yaşamında "sağduyulu", "özgüvenli", "özenli", "çalışkan" ve "disiplinli" sıfatlarıyla anılmıştır.^{1,4}

Resim 1. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, 11 Kasım 1977, Dr. Günnur Yiğit ile Dr. Lütfi Çakar'ın doçentlik sınavının ardından yeni doçentlere "Akademik cübbeyi giydiğiniz şu andan itibaren, taşıdığınız yükün bilincinde olmalısınız," nasihatinde bulunurken.

Terzioğlu ile Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Fizyoloji Anabilim Dalı'nda çalışma olanağı bulan Öztürk, hocasının en belirgin özelliklerini ortaya koyan izlenimlerini şu sözlerle ifade etmiştir: "Prof. Dr. Meliha Terzioğlu emekli olmasına rağmen kürsüye düzenli olarak geliyor ve tüm akademik çalışmalara katılıyordu. İlk dikkatimi çeken özelliklerinden biri son derece düzenli ve tertipli olmasıydı. Giyimine dikkat ederdi; kırmızı ekose eteği, bluzu ve duruşu ile bir İstanbul hanımefendisiydi ve etrafındakilere bu yönüyle de örnek olurdu."⁴ Disiplinli, ciddiyet sahibi ve zaman zaman "sert" olarak anılan tutum ve davranışları, mesleğine duyduğu saygının göstergesi olarak değerlendirilmiştir.^{1,4} Nitekim 11 Kasım 1977 tarihinde jüri üyesi olduğu doçentlik sınavında, başarılı olan asistanları Günnur Yiğit ve Lütfi Çakar'a yaptığı konuşmadaki "Akademik cübbeyi giydiğiniz şu andan itibaren, taşıdığımız yükün bilincinde olmalısınız"⁴ cümlesi de akademisyen sorumluluğuna dikkat çekmekte, akademiye ve uzantısı olarak bilime verdiği öneme işaret etmektedir (Resim 1).

Bilimsel tavrını yaşamının özel alanından ayrı tutmadığı ve çalışmalarını bu bütünlük içinde sürdürdüğü anlaşılan Meliha Terzioğlu, 1944 yılında doçent; 1949 yılında ise profesör olmaya hak kazanarak fizyoloji alanında "Türkiye'nin ilk kadın öğretim üyesi" oldu.¹ Ülkemizde fizyoloji disiplinine yaptığı düşünsel katkıların yanı sıra alanın gelişmesine yönelik çalışmalarda gereksinim duyulan araç gereç eksikliğini de gidermeye çalıştı. İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Genel Fizyoloji Enstitüsü'ndeki laboratuvar, alet ve malzeme gereksinimini karşılamak amacıyla 1957 yılında

Rockefeller Vakfı'ndan (The Rockefeller Foundation, New York) alınmasını sağladığı mali yardım bu çabasına örnek teşkil etmektedir. Vakfın 1957 yılına ait raporunda enstitüden bahsedilirken Terzioğlu'nun deneysel araştırmaları, yayınları ve eğitim faaliyetleri vurgulanarak, 20 bin dolarlık meblağın bağışlandığı belirtilmiştir.⁶ Bu maddi desteğin verilmesinde temel sebebin özellikle Meliha Terzioğlu'nun çalışmaları olduğu anlaşılmaktadır.

Fizyoloji alanının gelişmesine yönelik tüm çaba ve çalışmalarının yanı sıra biyofizik dersinin tıp fakültesi öğretim programına katılmasında ve çok sayıda fakültede biyofizik bilim/anabilim dallarının kurulmasında da önemli rol üslenerek, bu disiplinin ülkemizde varlık göstermesini sağladı. Bu amaca yönelik girişimler; biyofizik dersinin 1963 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'nde müfredata alınması, 1964 yılında Tıp Fakültesi Öğretim ve İmtihan Yönetmeliği'nde resmîyet kazanması ve 1965 yılında verilmesiyle ürünlerini toplamaya başladı. İstanbul Tıp Fakültesi'nde biyofizik kürsüsünün kurulması da bu alanının kurumsallaşması ve meşru bir nitelik kazanması yönünde atılan bir diğer adım oldu. Yeni kurulan bu kürsünün başkanlığına da Prof. Dr. Meliha Terzioğlu atandı.^{1,7} Ancak eğitim ve klinik hizmete ilişkin gereksinimleri karşılamak amacıyla 1965 yılında filizlenmeye başlayan ikinci bir tıp fakültesinin kurulması fikri ve isteğinin yaşama geçirilmesi ile 27 Temmuz 1967 tarihinde Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin kurulması, yeni fakültenin yönetim kurulunda görev alan Terzioğlu'nun yaşamında da önemli bir yol ayrımı oldu (Resim 2).

Resim 2. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nin ilk yönetim kurulu, 1967. Önde; Dekan Prof. Dr. Celal Öker, arka sırada soldan sağa; Prof. Dr. Erdoğan Özdamar, Prof. Dr. Kemal Önen, Prof. Dr. Meliha Terzioğlu, Prof. Dr. Mecdi Ramazanoğlu, Prof. Dr. Suat Vural.

Resim 3. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Temel Bilimler binası, Meliha Terzioğlu Amfisi dıştan görünümü.

Yeni tıp fakültesinin etkin bir mensubu olarak göreve başlayan Prof. Dr. Meliha Terzioğlu, Doç. Dr. Muammer Bilge ve asistanlarından (Günnur Yiğit, Ayla Süer ve Lütfi Çakar) oluşan kadrosuyla 1967 yılında Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Fizyoloji Kürsüsü'nü (Anabilim Dalı) kurdu.⁸ Fizyoloji alanında solunumun periferik ve santral düzenleme mekanizmaları ile eritropoez mekanizmaları üzerine deneysel inceleme yapmak amacıyla iki grup oluşturdu. Böylece 1943'te Winterstein'la başladığı solunum fizyolojisi çalışmalarının ülkemizde geliştirilmesine yönelik adımları atmış oldu. Öte yandan, 1963 yılında biyofizik disiplininin tıp fakültelerinde yer edinmesine ilişkin başlattığı çalışmaların uzantısı olarak 1966 yılında İstanbul Tıp Fakültesi bünyesinde kurulan Biyofizik Kürsüsü'ne (Bilim Dalı) yeni fakültede yeni bir yapı kazandı. Terzioğlu, çoğu dersin fizyoloji

kürsüsünün hocaları tarafından verilmesi ve "artan iş yükü"ne çözüm olarak İstanbul Üniversitesi Senatosu'na iki kürsünün birleştirilmesi teklifini sundu. Teklifin kabul edilmesiyle eğitim ve deneysel çalışmalar Prof. Dr. Meliha Terzioğlu'nun başkanlık yaptığı "Fizyoloji ve Biyofizik Kürsüsü"nde 1981'e kadar bir arada yürütüldü. 1982 yılında Fizyoloji Anabilim Dalı'na bağlı olmak kaydıyla "Biyofizik Bilim Dalı" adını aldı, 1987'de ise Doç. Dr. Sinan Önen başkanlığında ve "Biyofizik Anabilim Dalı" adıyla özerk bir nitelik kazandı.⁹⁻¹² Anlaşılacağı üzere Terzioğlu ülkemizde salt fizyoloji alanının gelişmesinde değil, aynı zamanda biyofizik alanının kurulması ve kurumsallaştırılmasında da başrolü üstlenerek tıp bilimine önemli katkılarda bulunmuştur.

Prof. Dr. Meliha Terzioğlu, kurucusu olduğu Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Fizyoloji Anabilim Dalı'ndan 1984 yılında emekli olmuş ancak 1994 yılına dek ders vermeye, 1995 yılında vefatına kadar da kürsüde çalışmalarına devam etmiştir.⁴

Bilimsel Kimliğinin Sosyal Boyutu

Bilimsel üretimin yanı sıra toplumsal çalışmaları da önemseyen Terzioğlu, eğitim aldığı Amerikan Kız Koleji ile organik bağları olan Robert Koleji'n mütevelli heyetinde de, 1960'lı yılların sonlarında, görev aldı.¹³ Ayrıca tıbbi-sosyal çalışmalarla toplumu bilinçlendirmek amacının yanı sıra "toplumsal ve mesleki eğitimi ve araştırmaları destekleyerek, Türk halkının akciğer sağlığını korumak" hedefine yönelik olarak Prof. Dr. Rauf Saygın, Prof. Dr. Cem'i Demiroğlu, Prof. Dr. Fahir Melek Göksel, Prof. Dr. Necati Akgün, Prof. Dr. Faruk Yenel, Prof. Dr. Naci Bor ve Prof. Dr. Sadi Sun gibi alanının önde gelen isimleriyle 22 Haziran 1970 tarihinde Türkiye Solunum Araştırmaları Derneği'nin (TÜSAD) kurulmasını sağladı. Terzioğlu, özellikle göğüs hastalıkları uzmanlarının "ilk uzmanlık derneği" ve "kamu yararına dernek" unvanını kazanan TÜSAD'ın ilk başkanı oldu ve 1970-1994 yılları arasında yaklaşık çeyrek asır bu görevini sürdürdü.¹⁴

Bilim insanının ve bilimsel bir alanın gelişiminde uluslararası çalışmaların ve bağlantıların önemini kavrayan Meliha Terzioğlu, gerek katıldığı uluslararası kongreler, yaptığı incelemeler ve araştırmalar, gerek bildiği yabancı diller (İngilizce, Fransızca ve Almanca), gerekse asistanlarının yurt dışında araştırma yapmalarına olanak sağlaması ile tüm akademik yaşamında bu farkındalıkla davranış sergilemişti.^{1,5,15} Nitekim NATO-AGARD Aerospace

Medical Panel (1963-1967) ve International Union for Physiological Sciences Türkiye Temsilcisi; European Society for Clinical Respiratory Physiology Yürütme Komitesi Üyesi (1973-1977), İkinci Başkan (1977-1981) ve Seçim Komisyonu Üyesi (1981) olarak üstlendiği görevler ulusal sınırların ötesinde yapılan çalışmaları ne denli önemseydiğine işaret etmektedir.^{4,16} Terzioğlu'nun henüz o yıllarda bir bilim insanının dünya konjonktüründe ve çok yönlü çalışmalar yaparak edineceği sağgörü ve niteliklerin bilincinde hareket etmesi dikkate değer bir diğer özelliği olarak değerlendirilebilir.

Cambridge Uluslararası Biyografi Merkezi (Cambridge International Biographical Center) tarafından, başarılarından ötürü dünya genelinde, binden çok kadına yer verilen ve 1989 yılında yayımlanan Yirminci Yüzyılın Önde Gelen Kadınları (Foremost Women of Twentieth Century) adlı eserde Prof. Dr. Meliha Terzioğlu'nun otuz beşinci sırada anılması, yukarıda sözü geçen özelliğine kanıt niteliğindedir. Bununla birlikte Türkiye Bilimler Akademisi tarafından 1995 yılında "şeref üyesi" olarak seçilmesi de bu savı desteklemektedir.¹⁶ Bu kitapta isminin geçmesi ve akademi tarafından şeref payesine layık görülmesi,

sesimizin bilim dünyasında duyurulması ve bir "bilim kadını"nın ürettiklerinin değerini bulması açısından önemlidir.

Akademik yolculuğu 1938 yılında İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi'nde başlayan ve 1967'den itibaren Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde devam eden Prof. Dr. Meliha Terzioğlu 14 Mart 1995 tarihinde yaşama veda etti. Yaklaşık bir yıl sonra, 10 Nisan 1996, bilime yaptığı katkılara saygının göstergesi olarak Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde bir amfiye, "Meliha Terzioğlu Amfisi" adı verildi (Resim 3).^{1,4} Uluslararası ölçekte yaptığı araştırmalar, yazdığı kitaplar, yetiştirdiği öğrenciler ve ortaya koyduğu özgün düşünsel ürünler ile başta fizyoloji alanı olmak üzere bilim dünyasına birçok şey kazandıran, bir bilim insanı farkındalığı ve akademisyen sorumluluğuna sahip olan Prof. Dr. Meliha Terzioğlu'nu saygıyla anıyoruz.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada Prof. Dr. Meliha Terzioğlu'nun fotoğraflarına, özel arşivini açarak, yer verilmesini sağlayan Uzm. Dr. Burhan Akgün'e teşekkürü borç bilirim.

TEZLERİ ¹			
	Yılı	Yükseköğretim Kurumu	Tez Adı
Yüksek Lisans	1935	Wellesley Koleji (Biyoloji)	"Beyaz fare embriyolarında thyroidea golgi cisimlerinin kolloid sekresyonu ile alakası"
Doktora	1938	Yale Üniv. Tıp Fakültesi (Fizyoloji)	"Albino sıçanında timüs bezinin büyümeyle ilişkisi"
Doçentlik	1944	İstanbul Üniv. İstanbul Tıp Fakültesi (Fizyoloji)	"pH'nin kan regenerasyonu üzerindeki tesiri"

KİTAPLAR ^{1,4}		
Yazarlar	Yılı	Kitap Adı
Hans Winterstein Meliha Terzioğlu	1953	Fizyoloji Dersleri
Meliha Terzioğlu	1957, 1974, 1980 (yeniden düzenlenmiş baskılar)	Fizyoloji Ders Kitabı
Meliha Terzioğlu Prof. Dr. Lütfi Çakar	1989	Fizyoloji Ders Kitabı
Meliha Terzioğlu	1943, 1951, 1957 (yeniden düzenlenmiş baskılar)	Fizyoloji Praktikumumu
Meliha Terzioğlu Nuran Gökhan	1964 (yeniden düzenlenmiş baskı)	Fizyoloji Praktikumumu
Meliha Terzioğlu Lütfi Çakar Günnur Yiğit	1982, 1990, 1995 (yeniden düzenlenmiş baskılar)	Fizyoloji Pratik Kitabı

KAYNAKLAR

1. Üzel M. Fizyoloji. Düünden bugünlere benim tıbbiyem ve üniversitem. Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul 2014: 39-52.
2. Terzioğlu T. Benim eğitimim. Matematik Dünyası 2009; 3: 82-94.
3. RCQ. RC Launches 2006-2007 annual giving campaign. The Robert College Quarterly Fall 2006; 30: 32.
4. Öztürk L. Prof. Dr. Meliha Terzioğlu. Türk Fizyolojik Bilimler Derneği e-bülten Ocak-Mart 2013; 5: 4-5.
5. Çakar L. Prof. Dr. Meliha Terzioğlu ve solunum fizyolojisi. Solunum 2005; 7(Özel sayı): 9-15.
6. RF. Medical education and public health: University of Istanbul-Institute of Physiology. Annual Report, 1957. The Rockefeller Foundation, New York 2003: 82.
7. Yiğit G, Çakar L. Fizyoloji Anabilim Dalı. Sarı N, Özaydın Z, Akgün B (eds). Kuruluşundan günümüze Cerrahpaşa Tıp Fakültesi: 1827-1967-2007. Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul 2009; 535-544.
8. Altıntaş A. Hastaneden fakülteye Cerrahpaşa: 44. Yıl Anısına. Maestro Reklamcılık, İstanbul 2011; 139-143.
9. BD. Kaybettiklerimiz: Prof. Dr. Meliha Terzioğlu. Biyofizik Derneği. Biyofizik Derneği Bülteni 1995; 1: 4.
10. Çakar L. Fizyolojide ilk kadın öğretim üyesi Prof. Dr. Meliha Terzioğlu. Yıldırım N (ed). Sağlık Alanında Türk Kadını Cumhuriyet'in ve Tıp Fakültesi'ne Kız Öğrenci Kabulünün 75 Yılı. Novartis, İstanbul 1998: 113-122.
11. Önen S. Biyofizik. Unat EK (ed). Dünyada ve Türkiye'de 1850 yılından Sonra Tıp Dallarındaki İlerlemelerin Tarihi. Cerrahpaşa Tıp Fak Vakfı Yayınları, İstanbul 1988; 60-64.
12. Gökhan N, Çavuşoğlu H. Fizyoloji. Unat EK (ed). Dünyada ve Türkiye'de 1850 yılından Sonra Tıp Dallarındaki İlerlemelerin Tarihi. Cerrahpaşa Tıp Fak Vakfı Yayınları, İstanbul 1988; 138-142.
13. RCQ. Obituaries. The Robert College Quarterly Spring 1995; 5: 45.
14. TÜSAD. Tarihçe. Türkiye Solunum Araştırmaları Derneği. 15 Ocak 2017 <http://www.solunum.org.tr/menu/9/tarihce.html>
15. Yiğit G. Prof. Dr. Meliha Terzioğlu ve eritropoez. Solunum 2005; 7(Özel sayı): 16-21.
16. TÜSAD. "Prof. Dr. Meliha Terzioğlu Bilim Ödülü". Solunum Aktüel 2010; 1: 9.